

NOTITIES OP REIS DOOR PALESTINA, SYRIË EN CYPRUS.

door

Dr. P. H. BURGERS.

Op een studiereis door het Heilige Land, Syrië en Cyprus had ik de gelegenheid de boomgroei en de enkele schaarsche bosschen in deze landen waar te nemen en mij hier en daar op de hoogte te stellen van de methoden waarop men deze bosschen verzorgt en aanlegt.

Tot aan den wereldoorlog stond Palestina onder Turksch bestuur en noch de regeering noch de Arabische bevolking hebben zich veel gelegen laten liggen aan het bosch. Integendeel, het heeft soms den schijn alsof de Arabier in een boom een belemmering van den vrijen horizon ziet, welke verwijderd behoort te worden. De Turksche regeering bepaalde er zich toe van de bestaande boschjes zooveel mogelijk belasting te heffen. De boschambtenaren, opgeleid op de Hogere Boschbouwschool te Stamboul hadden als „directeuren” bij den bureaudienst in de steden, den opdracht belasting te heffen en deze opbrengsten zoo getrouw mogelijk aan de Rijksontvangers over te dragen. De beambten, onder hen in de provincie geplaatst, opgeleid aan de school te Hendek bij Ismid deden dienst als veldwachters, wakend tegen diefstal.

Van het zeer kleine particuliere boschbezit, in hoofdzaak behoorende aan de oudere Joodsche kolonies, werd „Oscher” geheven, een belasting van 12.63 % op de ruwe opbrengst. Uit het Staatsbosch werd hout toegewezen voor den verkoop en voor de verwerking tot houtskool en de koper moest van de ruwe opbrengst afstaan bij hout, 10 tot 25 % en bij houtskool 2 tot 12 %, afhankelijk van den afstand tot het dorp en vooral afhankelijk van de luimen der betrokken ambtenaren. Bij verderen verkoop werd dan nog een „Zegelrecht” geheven.

Voor geheel Syrië (heden Palestina en Syrië) schatte Dr. A. Rupp in, een uitstekend kenner van het land, nu nog verbonden aan de Executive, dat het totale Staatsinkomen uit de bosschen bedroeg ruim 4 miljoen francs. Slechts een zeer klein deel daarvan kwam uit Palestina.

Volgens de „Statistique des Forêts de l'Empire Ottomane pour l'Année 1331 (1915) bestonden de volgende bosschen :

<i>Wilajet Aleppo</i> (Antiochia, Alexandretta, Aintab, Beilan, Killis, Djisir)	ha	135.000
<i>Wilajet Damascus</i>	„	61.000
<i>Wilajet Beirout</i>	„	55.000
Mutessariflik Jerusalem	„	nihil
Mutessariflik Libanon	„	80.000

Totaal Syrië en Palestina ha 311.000

De statistiek nam dus toentertijd reeds aan dat er in het eigenlijke Palestina geen bosch aanwezig was.

Wat daar nog over was aan boomen, *Quercus ilex* of *coccifera* en *Pinus halepensis*, werd door de heen en weer golvende legers verbruikt en heden is het land voorzoover het niet in gebruik is voor tuinbouw of landbouw, woest en ledig.

Het Engelsche gouvernement heeft, vooral op papier, verordeningen getroffen om bosch te reserveeren en nieuw aan te leggen. Zoo zag ik een aanplanting met coniferen, in hoofdzaak *Pinus halepensis*, en *Acacia*soorten, *decurrans*, *mollissima* enz. aan den weg van Jerusalem naar Tel-Aviv. Vooral de Westhellingen van de bergen van Judea hebben groote behoefte aan bebossching. Heden spoelen bij iederen regen enorme hoeveelheden verweerden grond af naar de toch reeds zoo vruchtbare dalen nabij de zee.

Ook hier te lande is de geit de groote vijand van het bosch en het Gouvernement is blijkbaar niet in staat de groote kudden dezer dieren te weren. Het uiterst primitieve landbouwbedrijf heeft, evenals in de Bijbelsche tijden, behoefte aan de aanvulling met vee dat over groote uitgestrektheden geweid wordt. Slechts de omzetting van dit bedrijf tot moderne bevoeide tuinen, naar het voorbeeld dat de Joden geven, kan daaraan een einde maken en bovendien de gelegenheid openen voor een veel dichtere bevolking, zooals heden, ook in Arabische deelen, duidelijk te zien is. Na deze intensivering kan ook het bosch gedijen omdat het klimaat daar overigens gunstig voor is.

Het natuurlijke „Maquis”, struikbosch, dat hier en daar nog voorkomt gelijkt op het Zuid-Spaansche. *Cistaceeën* en *Helianthemum*, *Styrax*, *Malve* enz. geven dekking voor enkele halfboomen als *Crataegus*, *Arbutus*, *Ficus sycamorus*, laurier, myrthe enz., maar over het algemeen is het sterk afgegraasd. Slechts in het voorjaar is het rijk en toont een schat van bloemen.

De laatste tientallen jaren hebben de Joodsche kolonisten getracht boomen te planten en bosschen aan te leggen. Het is hen door rassenhaat en vernielzucht niet gemakkelijk gemaakt. Maar toch is het hier en daar gelukt en bezitten deze kolonisten boomen die in dit houtarme land een groote waarde hebben.

Bij de Joodsche Landbouwschool Mekweh Isra, nabij Tel-Aviv, bezichtigde ik oude boschjes en een arboretum waarin vooral Eucalypten opvallen. Zeer mooi is de groei van *Euc. saligna*, *paniculata*, *resinifera*, *rostrata* en *marginata*. De school levert zeer goedkoop planten van diverse boomsoorten af aan de kolonisten in de omgeving. Zeer vele kolonies bezitten boschjes van Eucalyptus en de Arabier noemt deze boom „de Boom der Joden”.

Geheel in het Noorden nabij de troosteloze Hule-moerasen zag ik de oude kolonies Rosch Pina, Machanaim enz. Er zijn daar oude boomen met een middellijn op borsthoogte van 1 m tot 1.30 m. Mijn geleider, een oude Jood, reeds daar geboren, vertelde mij dat deze boomen te hard en te zwaar waren geweest voor de roovers die al het jongere hout vernield hadden. Malaria, misoogsten, vernielingen en moorden door Arabieren hebben deze kolonies geteisterd, maar de menschen streden verder en zelfs weigerden zij onlangs in te gaan op het aanbod van de Jewish Agency om naar een betere kolonie te verhuizen. Zóó vast kan ook de Joodsche boer zich aan zijn grond verbinden. Naast de armelijke hutten dezer Joodsche strijders verrijzen de geweldige Eucalyptusboomen als een symbool van volharding en onverwoestbare groei-kracht, die ook deze bewonderingswaardige kolonisten eigen is.

In Hadera (Chedera), Westelijk achter de duinen, 50 km benoorden Jaffa en Tel-Aviv, in een oud moerasgebied waar een kolonie van intellectueele Russische studenten omstreeks 1900 dreigde uit te sterven door de malaria, heeft Baron de Rotschild een paar honderd ha Eucalyptusbosch aangelegd. Tegen de malaria heeft dat niet geholpen, daarvoor moest een jong Duitsch medicus gezonden worden, die de kolonie redde, daar bleef wonen, zijn practijk verwisselde met die van landbouwer en die nu een deel dezer bosschen bezit. Ik logeerde bij hem gedurende het Joodsche Paschen dat hij mooi conservatief vierde en ik werd vrienden met hem in onze gemeenschappelijke bewondering en eerbied voor de oude kolonisten en de Eucalyptusboschen.

Wat ik tot dusverre nog nooit gezien had bij mijn studie over deze boomsoort, n.l. de natuurlijke verjonging, kon ik hier in Hadera zien. Overal waar de bodem iets verword was door het uitsleepen van zwaar hout, kiemt het zaad van deze *Euc. resinifera* en groeit in enkele jaren op tot een hoogte van vijf tot tien meter. Daarnaast loopen de afgehakte stronken uit met zes tot acht uitloopers die nog sneller groeien dan de jonge boomen. Zoo ontstaat een absoluut ondoordringbaar bosch dat een fantastische houtmassa en aanwas vertoont. De tienjarige boomen hebben op borsthoogte een doorsnede van 40 tot 50 cm. Zij staan met drieën of vieren op de ruim dertigjarige stronken.

Een enkele boom, nog geplant door Rotschild en dus 34 jaar oud had een doorsnede op borsthoogte van iets meer dan 2 m.

Nu moet bedacht worden, dat wij hier met een uitzondering te doen hebben. De grond is namelijk niet zout en sinds eeuwen bij elkaar gespoeld van de rijke verweringsgronden der bergen, bovendien vochtig en rijk aan humus. De ligging in een dal achter de duinen vrijwaart de boomen bovendien voor de soms vrij sterke zeewinden.

De inkomsten uit deze bosschen overtreffen de hoogste verwachtingen. Eenjarige takken in lengten van 1.50 m worden verkocht als stutten voor sinaasappels tegen de prijs van 25 Piaster = 1.80 Gld per 100. Tweejarige in nog kleinere lengte voor 7.50 gld. per 100 alles ter plaatse in het bosch. In nabijgelegen zagerijtjes wordt het hout in verschen toestand verzaagd tot balken, planken en zelfs fineer. Soms ringt men een gekochte boom en velt die een half jaar later om droog hout te verzagen. Het heeft geen zin om hier de fantastische rente te berekenen die uit dit bosch verkregen wordt. Onderhouds- of herbebosschingkosten heeft men niet. De aanleg was zeer goedkoop. Zooals gezegd is dit bosch een uitzondering.

Nabij de Joodsche kolonie Nahalal in de vlakte Jesreel zag ik een behoorlijk groeiend boschje van *Pinus halepensis*. Op den berg Karmel, de „Regenvanger” bij Haifa eveneens bosschen van dit naaldhout, die de waarde dezer hooge, koelere terreinen naast een groeiende havenstad belangrijk verhoogen.

In bijna alle Joodsche kolonies ziet men ijverig laanboomen planten; het Joodsche nationale fonds heeft sinds 1920 ongeveer 800 ha beboscht. Zoo ziet men hier en daar aangeplant *Jacaranda mimosaeifolia*, *Catalpa*, *Ailanthus*, *Cercis siliquastrum* en vooral veel *Casuarinen*. De Jood ziet in zijn kolonie de blijvende woonplaats die hem zoo lang onthouden werd en hij verfraait die met boomen.

Veel te weinig geplant wordt de Johannesbroodboom die hier zeer goed gedijt en voor de veeteelt een uitstekend voeder levert (*Carobvrucht*). Een zeer goede beplanting van deze boom zag ik op het particuliere bedrijf van Kalmaniah nabij Tel-Aviv.

In het Jordaandal levert de in het wild voorkomende *Rhus coriaria* de looistof voor de bereiding van huiden. In het tropisch heete Jericho, 275 m beneden den zeespiegel, beschermd tusschen de bergen van Judea en Transjordanie zag ik forsche exemplaren van *Carica papaya* in bevroede tuinen. Interessant is daar de Gouvernements-plantentuin.

Voorals in het dal van de Wadi el Haramiyeh aan den weg naar Nablus, maar ook elders vindt men olijven waaronder oeroude exemplaren. Zoo ook nog enkele nabij Jerusaleem.

Op het prachtige, stemmingsvolle plein, Haram-esh-Sherif, het „Middelpunt” der wereld voor Mohammedanen, Christenen en Joden, in een „atmosfeer” van schoone legenden, tusschen de oeroude bouwsteen van Salomos tempel, van de Qubbet es Sakhra, op de top van den Berg Moriah, nabij den Steen waarop Abraham zijn offer wilde brengen, en waarvan Mohamed opsteeg ten hemel, staan eenige zeer oude olijven, levend zonder groei, grijs en stoffig als de tempels rondom hen, monumentaal.

De streek van Jerusalem naar Jericho, van Jerusalem naar Betlehem, Hebron, Beersheba, volkomen hard en kaal. Slechts sporadisch een vijgeboom en amandel in een wijngaard, „uitgehouden” als terras in de berghelling. Om Gaza in het Zuiden reeds de woestijn, grijs. De Hollandsche vlag op het vliegveld aldaar het eenige kleurige voorwerp in de uitgestrekte, stoffige zandvlakte.

Ook van Jerusalem naar het Noorden, kale rotsen met hier en daar wat armelijke vruchtboomen in een tuintje, vergeeten in de grijze eindeloosheid.

Het spreekt vanzelf dat zich om de enkele eenzame, oude boomen legenden gevormd hebben, daar zij meestal voorkomen bij een bron en aldus een groote rol speelden in het leven der rondtrekkende veehouders en andere reizigers.

De politieke moeilijkheden die de Engelschen zich op den hals haalden door naar beide zijden beloften te doen die zij niet kunnen houden, verhinderen groot werk. Bovendien is de Engelschman in zijn bestuur meer geneigd tot steun aan veeteelt, industrie en handel en beperkt zich zijn werk op boschgebied tot een demonstratie die op toeristen wat indruk kan maken maar die feitelijk voor het land geen beteekenis heeft. De Engelschman komt hier tijdelijk in dienst van zijn Imperium, maar de Jood ziet in dit land zijn tehuis en bij hem is het streven ontwaakt om voor de toekomst meer boomen te hebben.

In het algemeen moge de geweldige groei van steden als Tel-Aviv, Haifa en Jerusalem indruk maken en bewondert de toerist de modern ingerichte industrie welke hier ontstaat of de prachtige plantages van sinaasappels welke nu reeds een export van grooten omvang leveren, een handel die bovendien bijzonder mooi ingericht is, voor den aandachtigen toeschouwer is echter de kleine boer in zijn coöperatieve kolonie, met gemengd bedrijf de ruggegraat van het Volk dat hier zijn huis bouwt en het is vooral deze kolonist die bij zijn bedrijf boomen plant. Deze kleine boer handhaaft zijn godsdienstige gebruiken en gewoonten en hij voelt zich vast verbonden met den grond die hem zijn bestaan verzekert. Hij is niet meer te verjagen. Het stuk „modern Europa” dat in de duinen van Jaffa opgebouwd werd tot een stad van 140.000 inwoners, of dat in de baai van Haifa groeit tot

een modern „Hamburg”, dat is niet het werk van het Joodsche Volk. Het werd daartoe gedwongen door Hitler en de Poolsche vervolgingen. Het is dan ook over het algemeen een stuk van Duitschland met een architectuur die aan Berlijn op zijn leelijkst herinnert en zonder eenige cultuur. Maar het zijn de kolonies van kleine boeren, uitstekend geschoold, hardwerkend, sober en vasthoudend die de kern van de Joodsche cultuur vasthouden en ontwikkelen. En juist daar treft het streven om te planten.

Typisch voor het landschap, rondom Jerusalem vooral, is de *Cupressus pyramidalis* geplant naast kerken en kloosters der Christenen.

In de zuidelijke woesteinen natuurlijk de Palm en hier en daar enkele eenzame exemplaren van *Juniperus sabina*, die ook in de duinen zuidelijk van Jaffa voorkomt.

Ten slotte kunnen nog genoemd worden als in het wild voorkomende boomen de „wilde acacia”, *Dictamnus fraxinella*, *Retama*, *Zizyphus* (in de tropische gedeelten van den Jordaan), *Pistacha lentisca*, *Quercus ilex*, *aegilops* en *pseudo coccifera*, Tamarisken en *Oleander*, maar zij zijn allen zeldzaam en beperkt tot de vruchtbaarste gedeelten van enkele dalen.

Het tegenwoordige Syrië, onder Fransch mandaat is in het algemeen rijker dan Palestina. Vooral de kuststrook van Haifa tot Latakieh, met een regenval van 800 mm en meer en met zeer rijken grond, echter met sterken zeewind is een van de natuur gezegend land waar nog plaats is voor duizenden menschen. De bergellingen dragen hier nog betrekkelijk veel bosch van *Pinus halepensis* en soms *P. pinea*. Ook de *Quercus ilex* is hier algemeen. Verder zag ik benoorden Latakieh, de geweldige moerassen van de Amouk vanaf Antiochie tot ver in het Noorden bij Kirik Khan. Bijna geheel verlaten door den mensch, kaal en slechts bezet met biezen. Een gebied van bijna 200.000 ha in weelderig klimaat en prachtige grond, wachtende op den ontginner. Het Fransche Gouvernement heeft in samenwerking met particulieren een grootsch project voor drooglegging dezer moerassen klaar. En het heeft zelf in de bergen een boschdienst ingericht welke reeds duizenden ha bezaaide met *Pinus halepensis* en waar een strenge politie de geiten weert. De dieren die van de kudden afwijken en in de bosschen worden aangetroffen, worden eenvoudig in beslag genomen, door de beambten gegeten of verkocht.

Deze bergbosschen, doorsneden door prachtige breede autowegen zijn bijzonder schilderachtig. Zij groeien snel en over eenige jaren zullen zij vrij belangrijke inkomsten leveren.

Van daar ging mijn tocht naar Aleppo en zuidelijk over Homs naar Damascus. Honderden kilometers eenzaamheid,

af en toe onderbroken door afdeelingen Fransche soldaten die juist bezig waren op niet te zachtzinnige wijze een einde te maken aan de nationalistische oproeren bij Damascus. Een groot gebied met primitieve graanbouw en braak of ongebruikt land en zonder een enkelen boom. Als een wonder-schoone oase verschijnt dan Damascus met de toen bloeiende vruchtboomen, met populieren, moerbeiboomen, enz.

Tusschen Damascus en Beyrout het prachtige dal van Zahle en Baalbek, met zeer veel boomen. Catalpa, Morus, Wilgen, Populieren enz. In de bergen ter weerszijden, de Libanon en Anti-Libanon met zijn Christelijke bevolking wederom uitgestrekte bosschen van *Pinus halepensis* en een enkel gereserveerd natuurmonument der ontzaggelijke Ceders. In de nabijheid van Beyrout meer parkachtige aanleg waarin *Acacias*, *Pinus pinea*, *austriaca* en een groote verscheidenheid van loofboomen.

Het is opvallend dat het Fransche Gouvernement naast de prachtige wegen met groote strengheid het bosch bewaakt en dat het in den korten tijd van zijn bewind ook zelfs reeds een prachtig boschwerk tot stand bracht met eenvoudige middelen maar met zeer goed resultaat.

De boschdienst beschikt reeds over vele gegevens, heeft goed ingerichte proeftuinen en staat met Fransche elegance bereid den vreemdeling inlichtingen te verschaffen. De talrijke proeven met *Eucalypten* hebben reeds conclusies over de gewenschte soorten gebracht en mij werd vooral de *E. saligna* genoemd als een soort die voortreffelijk hout levert en snel groeit. Ook vele *Acaciasoorten* zijn beproefd en daaronder valt de snelle en rechte groei op van de *A. melanoxylon*. Propaganda wordt gemaakt voor den aanplant van *Ceratonia* door particulieren.

Zeer algemeen ziet men voor windbeschutting den *Ricinus* gebruiken. Deze is trouwens in Palestina om de *Citrusplantages* ook zeer algemeen.

En ten slotte Cyprus met zijn Grieksche bevolking en Engelsch bestuur, een paradijsachtig eiland met veel begroeide bergen. Hier zijn in langen tijd geen oorlogen gevoerd en zijn de boomen gespaard. Intusschen blijkt uit beschrijvingen van het einde der vorige eeuw dat het eiland vroeger veel meer bosch gehad heeft en dat dit ten offer viel aan den mijnbouw die zich toen sterk ontwikkelde.

Opvallend zijn de Johannesbroodboomen, *Ceratonia siliqua*, die met hun vruchten een der belangrijkste exportartikelen vormen. In 1927 bedroeg de waarde van dezen uitvoer 304.000 Pond Sterling. Het bergland is vrij goed bezet met bosschen van *Pinus halepensis*, waartusschen veel opslag van *Arbutus* en een klein soort eik (*Quercus alnifolia*?). Boven Troodos zijn de toppen der bergen bezet met krachtig

groeïende *Pinus atriaca*. De vlakke van Nicosia, zeer arm aan water, is hier en daar beplant met enkele *Eucalypten*, waarvan de *tereticornis* nog het beste gedijt. Verder zijn daar veel *Casuarinen* gepoot. In de bevloëide tuinen der Engelsche ambtenaren en renteniers is een groot aantal subtropische boomen verzameld. Nabij Paphos waar de regenval grooter is zag ik goed groeiende *Platanus orientalis*, *Cedrus (brevifolia?)*, en *Cupressen*. Het Engelsche legerbestuur heeft ter bemanteling van versterkingen bij Salamis groote bosschen van *Acacia cyanophylla* aangeplant die als hakhout behandeld worden. Vanaf den rijken grond bij Famagusta tot in het duin bij Salamis groeien deze acacias bijzonder goed en leveren zij reeds aardige opbrengsten in klein geriefhout.

De boschdienst bestaat in hoofdzaak uit boschpolitie welke het vee uit de bosschen moet weren en uit opzichters die in kleine kwekerijen voornamelijk *Eucalypten* en *Casuarinen* kweeken en tegen lagen prijs afleveren. Verder heeft de dienst ernstig te waken tegen brandgevaar. De naaldbosschen op de berghellingen branden spoedig en de geitenhoeders hebben daar voordeel van. Men heeft daarom voor den dienst het telefoonnet tot aan waarnemingsposten ver in het bosch uitgebreid en de plaatselijke politie heeft den opdracht onmiddellijk de boschopzichters bij te staan indien er brand ontstaat.

Bij Paphos zijn eenige kleine zagerijen die het hout van den *Aleppoden* verwerken. De omloop van dezen boom is bepaald op 80 jaar maar er komen van dezen leeftijd bijna geen boomen voor. Het meeste hout stamt van boomen die 40 à 50 jaar zijn en beschadigd door brand of insecten.

In alle drie landen krijgt men den indruk dat het klimaat geschikt is voor de productie van hout maar dat de politiek en de geiten het totstandkomen van groote bosschen verhinderen. Verreweg het mooiste boschwerk is tot stand gebracht door de Franschen in Syrië. Nu is daar de gelegenheid door de groote regenval en de schaarsche bevolking ook wel het gunstigst. *Eucalypten*, *Acacias* en *Casuarinen* zijn de boomsoorten die ook aan den particulier wat beloven, terwijl de *Pinus halepensis* allerwege in de bergen zich natuurlijk verjongt of bij zeer geringe grondbewerking slaagt, mits men de geiten kan weren en het brandgevaar tegengaat.

Door de immigratie stijgt in Palestina de grondprijs in de dalen sterk en zou een krachtige regeering de bebossching der afspoelende berghellingen op uitgebreide schaal ter hand moeten nemen. In Syrië liggen nog geweldig groote vruchtbare uitgestrektheden grond ongebruikt en zal de bebossching een bron van welvaart worden door de groote behoefte aan hout van alle omgevende landen, zooals dat in Bijbelsche tijden en ook nog later het geval was.